

Ieva Palaša

Praca semestralna

Rozwój systemu wielopartyjnego na Łotwie

O tym, jak rozwinie się los państw, które odzyskały lub uzyskały niepodległość na skutek upadku Związku Radzieckiego, w dużej mierze decydowały wybory dróg rozwoju na samym początku. Te wczesne decyzje podjęte w gospodarce, polityce wewnętrznej i zewnętrznej wywarły decydujący wpływ na miejsce, jakie obecnie zajmują te państwa¹. Trzy państwa Bałtyckie ze wszystkich byłych republik osiągnęły najwięcej pod względem procesów demokratyzacji i umocnienia niezależności państwowej. Jednak rzeczywistość w tych państwach, czasami nazywanych nawet „małymi Amerykanami”², posiada więcej niż jedną płaszczyznę, tą, która jest chętnie pokazywana obcokrajowcom i za którą otrzymuje się pochwały od zachodnich polityków i dziennikarzy.

Aby lepiej zrozumieć, kto mógł pretendować do przyjęcia głównych ról w procesie transformacji, należy spojrzeć na sytuację, w jakiej znalazło się łotewskie społeczeństwo w chwili rozpoczęcia procesu demontażu systemu totalitarnego w ZSRR. U schyłku imperium zarówno opozycja tak i lokalne elity komunistów pochodzenia łotewskiego były znacznie osłabione. Opozycja straciła swoich potencjalnych działaczy poprzez ich emigrację, zbrojne stłumienie ruchu oporu, oraz skuteczną kontrolę społeczeństwa, w tym także inteligencji. Prowadzona na dużą skalę inwigilacja społeczeństwa, na samym początku, skutecznie niszczyła próby stawiania oporu.

Duża część łotewskich przedwojennych elit ratowała się poprzez emigrację. W końcowej fazie II wojny światowej na zachód wyjechało 120 000 Łotyszy, wśród nich 2062 było nauczycielami, 197 – wykładowcami wyższych uczelni. Wyjechała także więcej niż połowa łotewskich lekarzy, inżynierów, architektów i luterańskiego duszpasterstwa³.

Zbrojny ruch oporu trwał 12 lat, od roku 1944 po 1956. Łotewski historyk Heinrihs Strods, na podstawie informacji zgromadzonej przez KGB obliczył, że w tych latach w ruchu udział brało około 20 000 kombatanów, wspieranych przez około 80 000 ludności, zamieszkałej głównie na wsi.

Zbrojny ruch oporu został złamany na skutek masowych deportacji ludności wiejskiej w roku 1949, oraz prowadzoną na masową skalę inwigilację zbrojnego ruchu oporu (w roku 1947 wśród partyzantów działało aż 3597 tajnych informatorów, agentów i rezydentów)⁴. H. Strods wysuwa tezę, że zbrojny opór przeszedł do walki pokojowymi metodami. Nie ma

potwierdzenia dla tego poglądu w pracach innych historyków, którzy na powojenne dzieje państw Nadbałtyckich patrzą bez tak dużego romantycznego uniesienia. Aparat stalinowskich represji był jednak wystarczająco skuteczny, aby ludzie, którzy przeżyli po długich wyrokach w łagrach nie powracali do działań w podziemiu⁵.

W czasie odwilży zaistniały próby samodzielniejszego działania wewnątrz KP ŁSRR. Letonizacja struktur partyjnych początkowo dawała wyraźne skutki. W roku 1949 powyżej 50% członków KP ŁSRR było Łotyszami. Kadra KP ŁSRR składała się głównie z Łotyszy, którzy po wojnie przyjechali z ZSRR (ludzie, którzy przeżyli „czystkę” z lat 1937-1938, albo ludzie, którzy uciekli razem z Czerwoną Armią w roku 1941), oraz młodych ludzi, którzy do partii przystępowali ze względów ideowych lub karierowych. Najwyższe kierownictwo partii nadal pozostawało w rękach tych samych, którzy prosili o „przyjęcie” Łotwy do ZSSR i dokonywali aktów terroru na ludności w latach powojennych – pierwszego sekretarza KP ŁSRR Jānisa Kalnberziņa i przewodniczącego Rady ministrów Vilisa Lācisa, ale w administracji, szczególnie na szczeblu lokalnym stanowiska znajdowali komuniści lokalnego pochodzenia, którzy nie zgadzali się z polityką Moskwy. Liderem komunistów narodowych stał się Eduards Berklavs, łotewski działacz komunistyczny, urodzony na Łotwie. Do roku 1951 Berklavs zajmował stanowisko I sekretarza Komsomołu ŁSRR. W latach 1954-56 i 1958-59 Berklavs był zastępcą przewodniczącego Rady Ministrów ŁSRR i w latach 1957-58 I sekretarzem ryzykownego komitetu partii.⁶

W swojej działalności praktycznej komuniści narodowi zmagali się o status języka łotewskiego. W roku 1956 Rada miejska Rygi przyjęła ustawę, na mocy której szeroki krąg ludzi, zajmujących stanowiska partyjne lub administracyjne miasta, a nie znających jednego z języków: łotewskiego lub rosyjskiego, miało się tego języka nauczyć. Postanowienia o podobnej treści zostały przyjęte w Rydze także latami 1957 i 1958. W sferze gospodarczej komuniści narodowi próbowali sprzeciwiać się budowie HES pod miastem Pļaviņas. HES można było zbudować też w sposób, który pozwoliłby uniknąć zniszczenia ważnych dla kultury łotewskiej miejsc (skałę z wodospadem Staburags, i inne miejsca gdzie toczyła się akcja narodowego eposu „Lāčplēsis”). Realizacja tego projektu pierwszy raz w latach powojennych wywołała protesty twórczej inteligencji, co znalazło odzwierciedlenie w prasie. Było to możliwe, gdyż komuniści narodowi posiadali poparcia także w głównym redaktorze oficjalnej gazety KP ŁSRR „Cīņa” - P. Pizānsie. Największy swój wpływ komuniści narodowi osiągnęli na początku roku 1958, kiedy nie spodziewanie nie został zatwierdzony, przez Biuro Polityczne KP ŁSRR, na drugi termin, Feodor Kasznikow. Dotychczasowy II sekretarz KP ŁSRR, pełniący funkcje tak zwanego „oka Moskwy”.

Jednak na terytorium Łotwy działała jeszcze jedna siła, która okazała się decydująca dla porażki komunistów narodowych. Łotewska SRR była centrem Nadbałtyckiego Okręgu Wojskowego. Więc duży wpływ posiadali tu nie tylko działacze partyjni, ale także wojskowi. Skargi o odrodzeniu „burżuazyjnego nacjonalizmu”⁷ napływały do Moskwy już wcześniej, ale do kompletnego zniszczenia dążeń komunistów narodowych doszło w roku 1959. Wtedy N. Chruszczow przybył na wizytę do Łotewskiej SRR i spotkał się z przywódcami KP ŁSRR. Jeszcze 12 czerwca Chruszczow był przychylnie nastawiony do pomysłów łotewskich komunistów, ale w nocy na 13 czerwca doszło do spotkania Chruszczowa z generałem majorem N. Deminem i byłym wiceprzewodniczącym rady ministrów N. Ponomarewem, którym udało się przekonać Chruszczowa do diametralnej zmiany nastrojów. Oficjalnie ze stanowiska została zdjęta tylko jedna osoba – E. Berklavs, ale na skutek następującej „czystki” swoje stanowiska straciło około 2000 osób. Realną władzę w KP ŁSRR przejęli ludzie bezdyskusyjnie lojalni Moskwie, oraz ludzie przysłani bezpośrednio przez władzę centralną. Odsetek Łotyszy w komunistycznej partii stał się najmniejszy wśród KP republik Nadbałtyckich. W roku 1949 w KP ŁSRR Łotyszy stanowili 53%, w roku 1958 ta liczba spadła na 35 %, w roku 1959 Łotysze stanowili jedynie 32% z członków KP ŁSRR, w roku 1965 ten odsetek nieco wzrósł, do 39% (ale nie wiadomo ile z nich jest Łotyszami urodzonymi na terytorium Łotwy).⁸ Dalsze informacje o narodowym składzie KP ŁSRR już nie zostały upublicznione, choć o estońskich i litewskich KP takie informacje są dostępne.

Po pogromie komunistów narodowych na Łotwie nie zdołało ukształtować się już nic podobnego do ukraińskich „szestidesatników”, ponieważ ludzie, którzy mogli mieć chęć do zmieniania systemu „od środka” zostali zmarginalizowani dużo wcześniej. Jedyną poważną próbą krytykowania polityki radzieckiej na Łotwie, z pozycji komunistów idealistów, miała miejsce w roku 1971, kiedy na Zachód udało się przemycić „List 17 komunistów Łotewskich”, w którym komuniści mające staż działania jeszcze w podziemiu niepodległego państwa pod koniec lat 30-tych, zarzucali kierownictwu KP ZSRR łamanie zasad „Marksizmu-Leninizmu”. Choć okrzyknięty za fałszywkę, list, który był adresowany do komunistów Rumunii, Jugosławii, Francji, Austrii i Hiszpanii wywołał na Zachodzie pewien rezonans.⁹ Wśród autorów tego listu był także E. Berklavs, który dopiero za to wykroczenie został usunięty z partii.

W czasach Breżniewa istniał nieliczny sprzeciw w stosunku do okupacyjnego reżimu, niezwiązany z KP ŁSRR. W roku 1974 został stworzony Ruch Niepodległości Łotwy (Latvijas neatkarības kustība). Inicjatywa założenia LNK należała do Pāvila i Olafsa Brūverów. Od roku 1976 ruchem kieruje Edmunds Cirvelis. Od roku 1978 do aresztu i

rozbitcia organizacji w roku 1983 jej kierownikiem jest Jānis Rožkalns. LNK wydawali swój biuletyn, ale Łotysze w drukowaniu nielegalnej prasy nigdy nie osiągnęli poziomu litewskiego. Pāvils Brūvers w Niemczech powiełał 16 stronicowy miesięczny biuletyn LNK, który ukazywał się od roku 1980 po 1987. Biuletyn był rozpowszechniany przez łotewskich emigrantów na zachodzie, którzy wysyłali go do znajomych w kraju formie listów.¹⁰ Miała miejsce także próba koordynowania działalności opozycji w okupowanych krajach Bałtyckich. Od połowy lat 70-tych opozycjoniści republik Bałtyckich zaczęli przygotować wspólne otwarte listy do społeczeństwa międzynarodowego. Największy rezonans uzyskał „Apel Bałtycki” z roku 1979, który został podpisany przez 45 działaczy bałtyckiej opozycji w tym czterech Łotyszy: Ivarsa Žukovskisa, Alfrēdsa Zaideksa, Jurisa Ziemelisa i Intsa Cālītisa.¹¹

Ostatnie nasilenie represji wobec opozycji miało miejsce na początku lat 80-tych. W roku 1980 zostali wykryci i skazani na długie wyroki członkowie działającej w podziemiu przedwojennej partii socjaldemokratycznej - LSDSP, która kontynuowała swoją działalność we Szwecji i miała nieliczną grupę działającą, także w podziemiu, w ŁSRR.. LNK była dobrze zakonspirowaną organizacją, o czym świadczy fakt, iż działali przez 8 lat. Jednakże w roku 1983 zostali wykryci i osądzeni za „szerzenie antyradzieckiej propagandy” następujący działacze LNK: Lidija Doronina, Gunāra Astra, Maigonis Rāviņš, Gunārs Freimanis, Ģederts Melngailis, Jānis Rožkalns.

W roku 1985 generalnym sekretarzem CK KPZR został M. Gorbaczow. Każdy nowy przywódca, nawet Breżniew, posiadał swój plan reform. Plan reform Gorbaczowa nie był początkowo radykalny, w pierwszym roku swojego panowania nowy gensek próbował przywrócić sterowność swemu państwu przez uroczyste obchody rocznicy wyczynu Stachanowa oraz kampanii przeciwko alkoholizmowi. Dopiero po katastrofie w Czarnobylu Gorbaczow przekonał się, że nie będzie mógł rządzić metodami Breżniewa, polegając na ludziach starej ekipy. Najbliższym współpracownikiem, który doradzał wprowadzaniu istotnych zmian stał się Aleksander Jakowlew.

Zacząto prowadzenie polityki „głasności” – dopuszczania autentycznej krytyki na łamach mediów. W moskiewskich gazetach pojawiły się artykuły informujące o negatywnych zjawiskach, na przykład wypadkach kolejowych. Jednak, kiedy „głasność” została wydana na najcięższą próbę – katastrofę w Czarnobylu, władze ZSRR zareagowały, tak jak zwykle, ukrywając informacje, które decydowali o życiu i zdrowiu ludzi.¹²

Wiosną roku 1986 odbyła się telewizyjna debata pomiędzy Leningradem i Seattle. Podobne przedstawienie zostało zorganizowane w ŁSRR. To stało się pierwszym znakiem

zapowiadającym nadchodzące zmiany w republice. W czerwcu został zorganizowany most telewizyjny pomiędzy Jurmalą i Czatokwą w Stanach Zjednoczonych. Konferencja była szeroko pokazywana w lokalnej telewizji republiki. Ze strony amerykańskiej przemówił doradca prezydenta Stanów Zjednoczonych w sprawach Związku Radzieckiego Jack Metlock, który po łotewsku oznajmił, iż jego kraj nigdy nie uznał inkorporacji Łotwy do ZSRR.¹³

Jednakże znaki rozluźnienia reżimu zostały najpierw odczytane przez ludzi niezależnych od reżimu. W lipcu roku 1986 w Liepāja została powołana organizacja na rzecz ochrony praw człowieka – „Helsinki 86”. Na czele organizacji stanął robotnik Linards Grantiņš. Łotewska grupa Helsińska zajmowała się zbieraniem podpisów pod petycją w sprawie referendum o wystąpieniu ze ZSRR, także organizowała demonstracje w rocznicę zbrodni komunizmu, lub na święta narodowe. Działalność grupy przeszkadzało jednak ogólnemu planu działań na tyle, iż jej najbardziej aktywni członkowie zostali zmuszeni do emigracji. Jednakże jej program w roku 1988 został przejęty przez aktywistów ze związków twórczych. Jednak nie byłoby uczciwie postrzegać działaczy „Helsinki 86”, jako ludzi, którzy podjęli walkę przeciwko reżimowi tylko, dlatego ponieważ chcieli wyemigrować na Zachód, jak to robi, cytując anonimowego oficera KGB, dziennikarz Sandris Metuzāls Przytacza on następującą ocenę działań opozycji z pierwszej fazy pierestrojki: „Niektórzy zajmowali się różnymi głupotami, niektórzy działali w Grupie Helsińskiej. Kilku chłopaków przejadło nam się do tego stopnia, że robiliśmy wszystko, aby ich się pozbyć i wypuścić na Zachód. Ale gdzie oni są teraz? Czy dużo z nich powróciło, aby żyć i pracować w niepodległej Łotwie?”¹⁴ Na wyrzuty anonimowego funkcjonariusza KGB można odpowiedzieć przypominając o tym, że już w roku 1988, kiedy „pierestrojka” nabierała pełnych obrotów, miało miejsce rozpędzenia przez milicję wiecu organizowanego przez „Helsinki 86”. Krótco po tym odbył się wiec organizowany przez Klub Ochrony Środowiska (Vides Aizsardzības Klubs), który już nie napotkał sankcji ze strony władzy. Obecność niektórych przedstawicieli niezależnej opozycji w kraju nie była mile widziana nawet po odzyskaniu niepodległości. Swoich wspomnieniach Konstantīns Pupurs opowiada, jak został zastraszany i pobity w roku 1993, kiedy przyjechał z Stanów Zjednoczonych do Łotwy, aby konsultować przy rozmowach dotyczących demontażu radiolokatora w Skrundzie.¹⁵ W wywiadzie dla „Latvijas Avīze” w roku 2006 ludzie z Grupy Helsińskiej - Linards Grantiņš, Raimonds Bitenieks, Mārtiņš Bariss i Konstantīns Pupurs, z okazji 20 lecie założenia organizacji opowiadali o swojej walce, o tym, w jakich warunkach zostali zmuszeni do emigracji oraz o swoim życiu obecnie. Oprócz K. Pupursa żaden z liderów „Helsinki 86” nie zrobił kariery, ludzie ci żyją w zapomnieniu w skromnych warunkach materialnych i są głęboko rozczarowani niepodległym państwem.¹⁶

Opozycja kontrolowana, która zaistniała przy cichej zgodzie władz, zaczęła działać w bardzo podobny sposób, jak w innych państwach regionu (Estonia, Węgry, Bułgaria).¹⁷ Zgodnie z zasadami „głasności”, do publicznej dyskusji poddawano niektóre kwestie ekologiczne. W ŁSRR taką kwestią stało się budowa HES na Dźwinie. Wystrzałem startowym dla „pierestrojki” w ŁSRR stało się opublikowanie krytycznego artykułu Dainisa Īvānsa w gazecie związku literatów „Literatūra un Māksla”. D. Īvāns był młodym nauczycielem z prowincji, ojcem wielodzietnej rodziny, który zaczął robić karierę dziennikarza, za co otrzymał nawet nagrodę w roku 1986. Później jako przewodniczący LTF zdobywał serca, szczególnie młodzieży, emocyjnymi przemówieniami, noszeniem długich włosów i robionych na drutach swetrów.

Następnym krokiem było powołanie Klubu Ochrony Środowiska (Vides Aizsardzības Klubs), w którym najbardziej istotną rolę grał A. Ulme – później zdemaskowany jako współpracownik radzieckich służb bezpieczeństwa.

W roku 1987 coraz więcej mobilizowano społeczeństwa do masowych wystąpień, ale dopiero demonstracje organizowane przez VAK nie były rozpędzane przez milicję.¹⁸

W drugiej fazie „pierestrojki” inicjatywa należała do związków twórczych. Związki twórcze były organizacjami, które zostały utworzone w celu ścisłej kontroli łotewskiej inteligencji, ale ponieważ ich działaczami były popularne osoby, to organizacje te cieszyły się, w pewnym stopniu, zaufaniem społeczeństwa.

Zgodnie z planem Jakowlewa podjęto dyskusję o „białych plamach” w historii. W marcu roku 1988 związek pisarzy pod kierownictwem J. Stradiņšego zwołał Komisję do zbadania zbrodni stalinizmu.¹⁹ 1 i 2 czerwca w Rydze odbył się kongres związku pisarzy, podczas którego toczyły się dyskusje o zbrodniach komunistów. Wystąpił także Mavriks Vulfsons, wykładowca, polityczny komentator i stary komunista, który brał osobisty udział w inkorporacji Łotwy do ZSRR w roku 1940. Vulfsons w swoim referacie powiedział, że nie było żadnego dobrowolnego przystąpienia do ZSRR, odwołując się do tajnego protokoły Paktu Mołotow – Ribbentrop, oraz do własnego doświadczenia. Po tym kongresie już była otwarta droga do powołania masowego ruchu dla poparcia reform gorbaczowskich. Estończycy swój Front Ludowy powołali już 13 kwietnia roku 1988, Litwini założyli Sajūdis w czerwcu tego samego roku, w dodatku niezależna opozycja też zdołała skonsolidować się w organizację, która miała mieć masowy charakter. 17 czerwca został założony Ruch za Narodową Niepodległość Łotwy (Latvijas Nacionālā Neatkarības Kustība). Jego liderem był Eduards Berklavs, były przywódca komunistów narodowych. Organizacja ta za swój cel

stawiała odzyskanie niepodległości państwowej i stała się jedną z najważniejszych sił politycznych w pierwszych latach po wyzwoleniu z ZSRR.

Powstawanie Frontu Ludowego Łotwy (Latvijas Tautas Fronte) koordynowali Jānis Peters (co prawda zgodził się dopiero po namowach), Jānis Škapars i Sandra Kalniete. Jeszcze przed powstaniem samego frontu zostały organizowane „grupy wsparcia” na terytorium całej republiki, które liczyły ponad 100 tys. osób. Dopiero 8 – 9 października został zorganizowany kongres założycielski LTF. Duże znaczenie miał fakt, że KP ŁSRR pozwoliła na wydawanie gazety „Atmoda” („Przebudzenie”), która stała się na jakiś czas najpopularniejszym wydawnictwem prasowym.²⁰ W skład pierwszego zarządu LTF weszli: E. Berklavs, I. Bišers, I. Cālītis, A. Cīrulis, V. Dozorcevs, J. Freimanis, S. Kalniete, A. Klotiņš, M. Kosteņeckā, J. Lucāns, J. Peters, A. Puplovskis, J. Rubenis, J. Škapars, V. Šteins, J. Rukšāns, i M. Vulfsons. Trochę później do kierownictwa LTF przyłączyli się też I. Godmanis, J. Kinna, J. Dinēvičs.²¹ Do LTF chcieli przyłączyć się też Tatiana Ždanoka i Sergejs Dīmanis, ale kiedy okazało się, że Front Ludowy swoich celach zamierza posunąć się dalej niż tylko poparcie programu reform Gorbaczowa, obwinili LTF o szowinizm i skonsolidowali się we własnym ugrupowaniu, tak w roku 1988 powstał Interfront (międzynarodowy front ludzi pracy), który miał wsparcie w konserwatywnej części kierownictwa partii komunistycznej na szczeblu republikańskim oraz także w Moskwie, oficerów radzieckich oraz części napływowej ludności rosyjsko-języcznej. Ta organizacja starała się zapobiegać rozpadu struktur partyjnych oraz walczyła przeciwko utratom przywilejów.²²

Tymczasem KP ŁSRR podlegało silnej dezintegracji. Moskwa, aby podnieść prestiż partii, w październiku roku 1988 wymieniła pierwszego sekretarza z czasów Breżniewa Borysa Pugo na Janisa Vagrisa. Jednak większą popularność wśród łotewskich komunistów cieszył się Sekretarz do spraw ideologicznych Anatolijs Gorbunovs, który został 30 września roku 1988 przewodniczącym prezydium Rady Najwyższej ŁSRR. Jednakże stanowisko drugiego sekretarza nadal pełnił W. Sobolew, który miał być gwarantem „utrzymania porządku w republice.” Walka o wpływ pomiędzy komunistami ortodoksyjnymi i komunistami nastawionymi na reformy zakończyła się rozłamem w KP ŁSRR roku 1990, kiedy większość pozostała w składzie KPZR i wybrała na swojego sekretarza Alfreda Rubiksa, ale pro-łotewscy komuniści – zwolennicy reform zorganizowali się w KPŁ z Ivarsem Ķezbersem na czele.²³

Chociaż na skutek rozłamu większość delegatów pozostało w KPZR, komuniści narodowi nadal mieli kontrolę nad mediami w republice i przez to mogli liczyć na poparcie dużej części społeczeństwa. Swoją wiarygodność komuniści podnosili też działając w LTF. W

październiku roku 1989 w czasie drugiego kongresu LTF z pośród 1046 delegatów 24% stanowili członkowie KP, w stuosobowej radzie LTF ten odsetek był jeszcze wyższy – 45%. Taka sytuacja nie mogła nie wywołać wewnętrznych sprzeczności i podziału w LTF.²⁴

W marcu 1989 LNNK, Helsinki 86 oraz część działaczy LTF powołało Kongres Obywateli Łotwy. Według tych organizacji działalność Rady Najwyższej nie była zgodna z konstytucją Łotwy i dlatego Kongres zaczął organizować Komitety obywatelskie, celem, których było zarejestrowanie obywateli Łotwy z roku 1940 oraz ich potomków, bo tylko te osoby mogły głosować o przyszłości Łotwy. Do Komitetów zgłosiło się około 900 000 ludzi, więc była to siła, z którą nie można było nie liczyć się. A. Lieven określa działalność Kongresu jako niebezpieczną, bo zbyt twarda postawa wobec kwestii niepodległości groziła gwałtownym gniewem Moskwy oraz utratą lojalności pośród tej części napływowej ludności, która taką miała,²⁵ ale należy też zauważyć, że te działania posłużyły jako katalizator dążeń niepodległościowych i zaznaczały granice umiarkowanym działaczom, poniżej której nie można było ulegać.

Przed wyborami do Rady Najwyższej w roku 1990 Kongres obywateli, pod groźbą odwołania się do ludzi w sprawie bojkotowania wyborów do Rady Najwyższej jako niezgodnych z prawem, wymusił od kandydatów na deputowanych z ramienia LTF obietnice o wyborze pro niepodległościowego kierunku.

LTF udało się zdobyć 80% z miejsc do Najwyższej Rady ZSRR, wygranymi dla LTF okazały się także wybory do Rady lokalnej.

18 marca roku 1990 zostały prowadzone wybory do Najwyższej Rady republiki. LTF w pierwszej turze zdobyło 116 miejsc z 170, w następnej turze ta liczba zmieniła się na 122 z 201, w dodatku do frakcji LTF wstąpiło dodatkowych 6 deputowanych, więc LTF miała już 131 głosów.

Jeszcze przed pierwszą sesją Rady toczyły się ostre dyskusje, co do deklaracji niepodległości. Litwa już proklamowała niepodległość, Estonia 30 marca ogłosiła okres przejściowy do niepodległości. Toczyły się spory pomiędzy „maksymalistami” – zwolennikami bezzwłocznego ogłoszenia niepodległości, oraz zwolennikami „polityki małych kroków”. Istniały dwa kierunki – jeden popierał odnowienie republiki z r.1918, drugi składał się ze zwolenników proklamowania nowego państwa na podstawie secesji ze ZSRR. Taki wybrany kierunek coraz bardziej nie pasował do administracji Gorbaczowa i planu o nowej umowie związkowej. W Radzie ukształtowało się frakcja „Satversme” i frakcja „Līdztiesība”. Na pierwszą swoją sesję Rada zebrała się 3 maja 1990 roku, na drugi dzień została przyjęta Deklaracja Niepodległości. Znowu najwyższym aktem ustawodawczym została Satversme –

konstytucja z roku 1922. Jako kompromis został wprowadzony niezdefiniowany czasowo okres przejściowy, kiedy konstytucja była zawieszona oprócz 1, 2, 3 i 6 artykułów²⁶, a państwo dalej funkcjonowało w systemie prawnym ŁSRR. W czasie głosowania w sprawie deklaracji niepodległości deputowani „Līdztiesība”, która miała 57 mandatów, opuściła salę. Za deklaracją zagłosowało 138 deputowanych, jeden powstrzymał się od głosu.²⁷

W styczniu 1991 roku dochodzi do demonstracji, w której udział bierze około 700 000 osób. Minister rolnictwa wzywa ludność do transportu do miasta ciężkiej techniki rolnej potrzebnej dla budowania barykad. Wielu uczestników manifestacji zdecydowało o pozostaniu na barykadach. OMON atakował obrońców barykad w bardziej oddalonych od centrum punktach miasta, aż do 20 stycznia, kiedy doszło do szturm na MSW ginie 4 osoby, 10 jest rannych. 21 stycznia przewodniczący rady A. Gorbunovs jedzie do Moskwy, aby spotkać się z Gorbaczowem

²⁸ Trochę inaczej opisują sytuację historycy z Uniwersytetu Łotwy, według nich D. Īvāns przyszedł do radia, i komunikat był ogłoszony o 4.45, na komunikat odpowiedziało około 500 000 osób, a największą rolę w zatrzymaniu dążeń Gorbaczowa do przejęcia władzy siłą przypisują faktowi, że Boris Jelcyn był po stronie państw nadbałtyckich, co potwierdził 13 stycznia w Tallinie podczas podpisania umów dwustronnych.²⁹ Decydującą rolę Jelcyna w uniemożliwieniu przewrotu w państwach Bałtyckich podkreśla także angielski historyk Thomas Lane w swojej monografii poświęconej Litwie.³⁰

W czasie, kiedy walka o władze nabrała biegu ostrej konfrontacji łotewskie KGB wybrało przychylną neutralność w stosunku do dążeń uzyskania niepodległości. Swoją motywację do takiego wyboru szef KGB ŁSRR Edmunds Johansons uzasadniał tym, że jego celem było chronić tak swoich ludzi, jak i cywili.³¹ Główną siłą, która destabilizowała sytuację i zastraszała opinię publiczną, pozostawała Ryska jednostka OMON, która została wycofana dopiero z końcem przewrotu sierpniowego.

Mimo ofiar śmiertelnych barykady znacznie pomogły Łotwie w drodze do niepodległości, ponieważ mocno skonsolidowały społeczeństwo. To pomogło w przetrwaniu pierwszych najtrudniejszych lat transformacji gospodarczej, nadało legitymizację rządowi LTF. Barykady pozwoliły określić każdemu, po której stronie woli zostać. Powszechne przekonanie, że właśnie w ten sposób udało się ocalić niepodległość, tworzyła każdego trochę bohaterem, ale także każdego odpowiedzialnego ze wybór tej drogi.

Cały ciężar pierwszych niepopularnych zmian spadł na nowego przewodniczącego rady ministrów, zastępcę przewodniczącego Rady LTF Ivarsa Godmanisa. W czasie, kiedy

Godmanis kierował rządem miało miejsce uwolnienie cen, hiperinflacja, zaczęto prywatyzację, emitowano certyfikaty prywatyzacyjne, które jeszcze przez długie lata będą u podstaw różnych schematów oszukiwania skarbu państwa podczas prywatyzacji. Swoją ekipą nowy premier w dużej mierze tworzył z tak zwanych „fachowców”, czyli ludzi poprzedniej administracji, którzy deklarowali lojalność do nowych władz.³² Stanowisko wiceministra było proponowane także szefowi kontrwywiadu. Przed wyborami do Saeimy sam Godmanis popierał LC, ale będąc kojarzony z niepopularnymi decyzjami nie mógł przyłączyć się do tej partii od razu, pozostał więc „lokomotywą” resztek LTF, która została ukarana przez wyborców – zdobyła jedynie 2,6 % głosów, ale przy 4% progu wyborczym oznaczało to pozostawianie poza parlamentem.

W okresie od międzynarodowego uznania niepodległości, jeszcze przed wyborami, do 5 Saeimy zostały podjęte wiele ważnych decyzji, które miały niezmiernie istotny wpływ na dalszy rozwój państwa – kwestia obywatelstwa, początki prywatyzacji, reforma monetarna.

Kluczową decyzją dla dalszego rozwoju każdego z postkomunistycznych krajów była kwestia prywatyzacji. Kwestia tego, kto będzie miał realną władzę została rozstrzygnięta na różne sposoby. Problemem lokalnych elit w postkomunizmie było ubóstwo, brak realnych środków na przeprowadzenia uwłaszczenia. W Polsce takie środki zostały znalezione przez stworzenie systemu, którego Jędrzejko nazywa kapitalizmem sektora publicznego, kiedy poprzez tworzenie „funduszy” publiczne środki zostały wyjęte spod publicznej kontroli.³³ Na Łotwie głównym mechanizmem uwłaszczenia elit politycznych stała się prywatyzacja za „certyfikaty.” W roku 1992 została uchwalona ustawa o „certyfikatach prywatyzacyjnych”. Podział majątku narodowego miał nastąpić w sposób, jaki był tłumaczony przez Godmanisa: „ (...) aby każda rodzina trójosobowo, mogła nie odkupując certyfikatów nabyć statystycznie średnie mieszkanie.”³⁴ W praktyce cena certyfikatów, nominal, których wynosił 17 LVL spadła do 50 santimów. Już w roku 1994 tylko 53 % certyfikatów należało do ich pierwotnych właścicieli. Schemat użycia certyfikatów w prywatyzacji był następujący - biznesmen powiązany z polityką uczestniczył w przetargu prywatyzacyjnym, wygrywał przetarg dając najlepszą cenę, ale potem ze zgodą swoich polityków, których partii jest sponsorem, zmieniał środek płatności z pieniędzy na certyfikaty. Potem, gdy przedsiębiorstwo państwowe zostało wykupione za kolorowe papierki, można było już odsprzedać je dalej dla zachodnich lub wschodnich inwestorów, ale już za realne pieniądze.³⁵ Biorąc pod uwagę sposób, w jaki była prowadzona prywatyzacja nieco naiwnie wyglądają argumenty dziennikarza Sandrisa Matuzāle, że środki finansowe KGB jednak nie przyczyniły się do powstawania fortun obecnie posiadanych przez byłych funkcjonariuszy. Taki pogląd jest

dosyć mało wiarygodny nawet na podstawie tych faktów, które są wymienione w jego własnym artykule. Na przykład, pytany przez Mātuzalsego o sekrecie sukcesu biznesu Guntis Indriksons, właściciel holdingu „Skonto”, odpowiada – kredyty. Ale gdy poczytać gdzie w niepodległej Łotwie znaleźli pracę byli funkcjonariusze KGB okaże się, że przeważnie są to banki (dużo pojawia się nazw banków, które zniknęły, ponieważ zostały doprowadzone do bankructwa), firmy świadczące doradztwo biznesowe (na Łotwie to niestety oznacza pośrednictwo w łapówkarstwie) oraz usługi ochroniarskie (usługi „dachu” typu fundacja „Drošība”). Drugą rzeczą, o której należy pamiętać jest sytuacja gospodarcza, w jakiej te „kredyty” były brane. Nawet mając ponadprzeciętne zarobki i oszczędności nie można było nazbierać na poważny kapitał startowy. A kiedy pod koniec roku 1991 zostały zwolnione ceny społeczeństwo straciło wszystkie swoje oszczędności. Według danych na 11 grudnia kurs rubla przeciwko dolarowi był 1: 100, w tym momencie miesięczna pensja deputowanego do Rady Najwyższej wynosiła 1300 rubli, ale już sprzątaczką zarabiała jedynie 250 rubli. Litr mleka kosztował 4,5 rubla, kilogram sera 46 – 57 rubli, ale cena mięsa na bazarze dochodziła aż do 90 rubli.³⁶ Przy takim krachu gospodarki trudno jest wyobrazić sobie, jak można było uzyskać legalne środki dla rozpoczęcia nawet małego biznesu nie mówiąc już o wykupywaniu dużych przedsiębiorstw i nieruchomości.

Pierwsze prawdziwe, zgodne z konstytucją wybory do parlamentu na Łotwie zostały przeprowadzone dosyć późno, dopiero w roku 1993 (w Estonii i na Litwie jesienią r. 1992.).

Partie polityczne zostały założone już w roku 1988, ale prawdziwy bum tworzenia organizacji politycznych nastąpił, gdy w ramach przygotowań do wyborów rozpoczęły się procesy dezintegracyjne LTF.

Najbardziej udanym projektem politycznym, który miał rodowód z LTF był Latvijas Ceļš. Kilka miesięcy przed wyborami Anatolijs Gorbunovs, Indulis Bērziņš, Andrejs Pantelējevs, Gunārs Meierovics, Georgs Andrejevs, Romāns Apsītis, Valdis Birkavs, Māris Gailis, Ojārs Kehris, Druvis Skulte założyli partię polityczną, którą można określić krótko – same gwiazdy. Partia była popierana przez Klub 21 - nieformalną organizację, która skupia w sobie wpływowych ludzi z ważniejszej organizacji emigrantów Światowego Związka Wolnych Łotyszów (Pasaules brīvo latviešu apvienība). Na Łotwie emigracja poparła byłych działaczy nomenklatury. A. Pabriks jako przyczynę sukcesu LC wymienił to, że ta partia zwarła w swoim szeregu około 70% z wszystkich popularnych osobowości.³⁷ Ale najważniejsze dla tego ugrupowania okazało się poparcie ludzi zainteresowanych w jedną z obietnic przedwyborczych – prywatyzacją 70% wszystkich dużych przedsiębiorstw w ciągu

następnych dwóch lat. Inne obietnice miały czysto populistyczny charakter i LC nawet nie miał zamiaru dążyć do ich spełnienia.³⁸

Rezultaty wyborów do 5 Saeimy w roku 1993 przyniosły zwycięstwo LC na skalę, jaką potem nie osiągnęła żadna siła polityczna – 36 miejsc w parlamencie. Publicyści „Diena” wychwalają LC, jako jedynych, którzy mieli „perspektywę rozwoju”,³⁹ ale mniej zaangażowani komentatorzy wcale nie zachwycają się „profesjonalizmem i europejskością” polityków, ale wręcz wytykają im, nawet nie tyle pokrętne, ile głupie decyzje.⁴⁰

Proces powstania LC został opisany przez historyka I. Mednisa jako normalny proces zgodny z teorią powstawania grup politycznych na Zachodzie prawie nie zwracając uwagę na komunistyczną przeszłość kierownictwa partii.⁴¹

Według klasyfikacji Łotewskich politologów jedyna siła postkomunistyczna na Łotwie to Socjaldemokraci Bojārsa, LC to liberałowie, Saimnieks – lewicowi populiści, ect. Badaczy nauk społecznych, na transformacje patrzą jako na proces, który w krótkim czasie dokonał całkowitej zmiany. Sam termin „postkomunizm” pojawia się tylko w pracach zachodnich badaczy problematyki regionu. Pierwsza praca, w której zostało omówione zjawisko równoległego istnienia elementów demokratycznego systemu i elementów pochodzących z poprzedniego posttotalitarnego systemu była przetłumaczona na łotewski praca Rasmy Kārklīņi poświęcona problemowi korupcji w regionie.⁴²

Proces polityczny na Łotwie bezlitośnie zakończył kariery głównych działaczy z czasów pierestrojki. Bardzo popularne wtedy nazwiska, teraz już nic nie znaczą. Jedną z sił politycznych, które wyłoniły się z LTF było organizacja Saskaņa Latvijai – atdzimšana tautsaimniecībai skupiającym się wokół Jānisa Jurkānsa,

Jānis Jurkāns może mieć żal do współczesnych łotewskich elit, bo sądząc po tym jak wysoko był w początkowej fazie transformacji i jakie miał kontakty w Moskwie, mógł odegrać większą rolę niż udało mu się później, kiedy mógł liczyć na część głosów nowo naturalizowanych obywateli i pochodzących z głosowań protestacyjnych. Ale mimo wielu dobrych zdolności i chęci do brania udziału nigdy nie był traktowany jako potencjalny partner koalicyjny przez dominującą na scenie politycznej centroprawicę lub postkomunistów liberałów. Przesądził o tym fakt, że Jurkāns postanowił w niezależny sposób, ponad głowami nowych liderów, prowadzić porozumienie z Moskwą. Z rządu Godmanisa Jurkāns został zdymisjonowany w listopadzie roku 1992, po tym jak zbyt samodzielnie składał obietnice w Moskwie. Duże znaczenie miał też fakt, że Jurkāns nie posiadał własnych wpływów w mediach, a największy dziennik „Diena”, popierający LC, miesiąc przed wyborami opublikowało informacje o dużych nadużyciach w działalności prezesa Inwestycyjnego

Banku Łotwy, żony Jānisa Jurkānsa Ilze Jurkāne, oraz o niejasnym losie środków przekazanych przez przedstawicielstwo Łotwy w Stanach Zjednoczonych Jurkānsowi, w roku 1991, kiedy ten jeszcze był ministrem Spraw Zagranicznych.⁴³

Jānis Jurkāns swoje odejście od polityki ogłosił po tym jak TSP podczas kongresu postanowiła zjednoczyć się z partią Jaunais centrs i zostać zjednoczeniem partyjnym pod nową nazwą, kierowanym przez Sergeja Dolgopolova. Choć Dolgopolovs kiedyś został wykluczony z TSP za działalność rozłamową, Jurkāns swoje odejście uzasadnia jedynie tym, że nie może zgodzić się ze sponsorowaniem ugrupowania przez Parex bank.⁴⁴

Innym politykiem, który był bardzo widoczny i popularny podczas „pierestrojki”, ale potem został odsunięty od działalności politycznej za swoją przeszłość oficera KGB, był Juris Bojārs. Legenda Bojārsa jako „dobrego czekisty” opowiadana przez S. Metuzālsego głosi, jakoby już na początku w latach 70-tych Bojārs już chciał opuścić służbę, ale nie miał na to zgody przełożonych, więc zaczął „gubić” tajne dokumenty, za co nie został ukarany długoletnim wyrokiem, lecz jedynie zwolniony z pracy za niedbałość.⁴⁵

Bojārs razem z Ivarsem Ķezbersem 1990 założyli partię socjaldemokratyczną, która była spadkobiercą komunistów, którzy przyczynili do rozłamu w KP ŁSRR. Bojārs odsunął od podejmowania decyzji Ķezbersa. W roku 1995 Socjaldemokraci zjednoczyli się, do Bojārsa przyłączyli LSDSP, ale i tak prawie przez 10 lat gdy partia była kierowana przez popularnego w czasach pierestrojki Jurisa Bojārsa, największym jej osiągnięciem było zdobycie 14 miejsc w wyborach do 7 Saeimy. Popularność partii dość gwałtownie spadła po tym jak od 2001 roku razem z innymi ugrupowaniami lewicowymi pracowała w Radzie miasta Rygi. Jako Burmistrz Rygi Gundars Bojārs załatwiał na stanowisku interesy swoje i swoich znajomych, kupował drogie nieruchomości, których prawdziwa wartość była skrywana przed opinią publiczną. W czasie następnych wyborów samorządowych, w roku 2005 inny socjaldemokrata Začests w Rēzekne został oskarżony o kupowanie głosów.⁴⁶

Po niepowodzeniu w wyborach do 8 Saeimy kierownictwo partii przeszło z rąk Dainisa Īvānsa do dyrektora szkoły Guntisa Jirgensonsa. Po przegranym w wyborach do 9 Saeimy partię Bojārsa opuścił nawet jego syn Gundars, który podobno rozważa przyłączenie do partii Šlesera, a w radzie miasta już podpisał porozumienie o współpracy.

Na początku życia parlamentarnego dość duży kredyt zaufania posiadał Związek Farmerów Łotwy (LZS). Jęgoniespodziewanym osiągnięciem były wybory Guntisa Ulmanisa na prezydenta. W wyborach prezydenta zaznaczył się kompromis LC i LZS, który pozwolił na stworzenie rządu. Prezydentem został wybrany Guntis Ulmanis, kandydat LZS, później LZS weszła do rządu Valdisa Birkavsa. Guntis Ulmanis został wybrany na prezydenta przez 5

Saeim w wyniku trzech tur głosowania, w których wyprzedził dwóch kandydatów: Gunarsa Merovica (LC) oraz Aivarsa Jerumanisa (Związek Chrześcijańskich Demokratów Łotwy). Oba kontrkandydaci Ulmanisa pochodzili z emigracji, Meirovics był synem pierwszego ministra spraw zagranicznych niepodległej Łotwy. Nazwisko i pochodzenia odegrało też istotną rolę w przypadku G. Ulmanisa. Jego dziadek był bratem Kārlisa Ulmanisa, pierwszego premiera Łotwy w roku 1918 oraz popularnego wodza autorytarnego po przewrocie w roku 1934. Guntis Ulmanis w roku 1941 wraz rodziną był deportowany do Krasnojarska, powrócił na Łotwę, gdzie skończył studia ekonomiczne, w latach 1965 – 89 był członkiem KPZR, później zajmował różne stanowiska w administracji miasta Rygi, w latach okupacji radzieckiej nie posługiwał się nazwiskiem słynnego przodka.

Podczas kadencji 5 Saeimy miał miejsce największy skandal finansowy związany z bankiem Baltija, który to największy bank na Łotwie został doprowadzony do upadku i rozgrabiony. Skala, na jaką to się stało i to, że jak okazuje się ten bank był prawdziwym schroniskiem byłych oficerów KGB, szczególnie z 6 działu, który został powołany w roku 1986 do walki z zorganizowaną przestępczością. W banku Baltija różne stanowiska zajmowało około 50 byłych oficerów VDK. Ci zaś z 6. działu zajmowali stanowiska kierownicze.⁴⁷ To, że dużo ludzi straciło kolejny raz swoje oszczędności miało poważny negatywny wpływ na wiarę w instytucję demokratyczne, ale jak się okazało nie było wystarczającym powodem, aby odsunąć od władzy wtedy jeszcze mających silne źródła finansowania byłych komunistów różnego szczebla.

Rezultat wyborów do 6. Saeimy są nazywane przez komentatorkę „Diena” „szczepionką na populizm”. Do parlamentu jako zwycięzcy weszli lewicowi, postkomunistyczni populiści „Saimnieks” kierowani przez Ziedonisa Čevera. Nieoczekiwany sukces odniesli Zīgerists i Kostanda, populiści mający rodowód w LNNK. Powstały dwa bloki: Blok narodowy (TB, LNNK, LZP, LZS) – 48 głosów i Blok zgody narodowej (Saimnieks, Zīgerists, Kauls, socjaliści, Saskaņa). Ale podczas głosowania na premiera Čevera zabrakło dyscypliny partyjnej u 2 deputowanych ugrupowania Kaulsa i na premiera nominowano Andrisa Šķēle, urzędnika ministerstwa rolnictwa z czasów rządu Godmanisa. Šķēle był premierem dwa razy, przez ten czas udało mu się stworzyć wizerunek pragmatycznego polityka, który stoi ponad interesami kłujących się partnerów różnorodnej koalicji (Saimnieks, LC, TB, LNNK, LZP, LZS, TSP). Później, kołchoźnicy opuścili rząd, ale Šķēlemu i tak udało się utrzymać jeszcze przez pół roku w następnym rządzie, aby po później ustąpić miejsca premierowi z Krastu (TuB).

7 Saeima była pierwszy raz wybierana na cztery lata. W tym parlamencie doszło do

pojawienia się dwóch nowych graczy, oraz konsolidacji już istniejących sił politycznych. Do Saeimy weszło tylko 6 ugrupowań. Swoje siły zjednoczyły Tēvzemei un Brīvībai/LNNK, która stała się doświadczoną partią rządzącą drugiego planu. Jedynie partie rosyjskie deklarują, że nie będą pracować w jednym rządzie z TuB/LNNK, co niewiele przeszkadza, bo lewica na Łotwie i tak nie jest brana pod uwagę jako partner koalicyjny.

W 8 Saeimie TB/LNNK zaznaczyła swoją obecność głównie żarliwymi przemówieniami Jurisa Dobelisa i Pēteris Tabūnsa dotyczącymi ograniczeń w naturalizacji i repatriacji dla „nieobywateli”. Ich obecnie słabszy rezultat (8 miejsc) w wyborach może być powodowany tym, że najbardziej znane osobowości z TB/LNNK Roberts Zīle, Ģirts Valdis Kristovskis i Guntars Krasts zostali deputowanymi do Parlamentu Europejskiego, oraz tym, że ich radykalny elektorat zabiera, działająca na razie poza parlamentem, „Visu Latvijai”, a umiarkowanie narodowy elektorat woli JL, który nie jest obciążony skandalami korupcyjnymi lat 90-tych.

Najważniejszym nowym projektem władzy w 7 Saeimie stała się Partia Ludowa (Tautas partija), która jest silną partią władzy powstałą na podstawie popularności i majątku Andrisa Šķēle, nazywanym przez towarzyszy swojej partii nawet ojcem. Minęło już prawie 4 lata odkąd Šķēle ogłosił, że został „szeregowym działaczem” swojej partii i oficjalnie nie zajmuje żadnych wysokich stanowisk, jednak jego wpływy nie dają się ukryć. Kariera Šķēle zaczęła się u boka Godmanisa, w ministerstwie rolnictwa, a jednym z argumentów, dlaczego Šķēle ma być dobrym szefem rządu były jego osiągnięcia biznesowe. Podstawę jego majątku stanowi wymiana na 29 milionów łt, który on otrzymał po sprzedaży grupy Ave Lat (sprywatyzowanej za niejasne środki dużej części gałęzi przemysłu spożywczego).

Popularność Šķēle uzyskał podczas swoich dwóch kadencji jako premier. W roku 1998 założył własną partię, która skupiła „ludzi pragmatycznych”.

TP w poprzednim Saeimie miała „ciekawe” propozycje ustawodawcze dotyczących hazardu i prywatyzacji, jednak najgłośniejszą zabrzmiała sprawa „digitalnej telewizji”, projektu schematu, który miał przynieść swoim autorem zyski mierzone w 150 milionów dolarów.⁴⁸

8. Saeima już była ostatnią, przed którą wyłoniła się nowa, silna partia polityczna. Jaunais Laiks został założony. Od samego początku Einars Repše był poddawany nagonce medialnej. Jednak według oceny analityków procesu politycznego na Łotwie po pojawieniu się JL klimat w łotewskiej polityce zmienił się na lepszy, bo przestało być możliwe porozumienia przeciwko interesom państwowym przy cichej zgodzie wszystkich sił politycznych. JL udało się zapobiec jednym z największych przekrętów o jakim opinia publiczna dowiedziała się –

„Sprawie digitalnej telewizji”. Przez ekspertów „Delna” E.Repše jest oceniony pozytywnie za swoje czyny w kierunku umacniania autonomicznej jednostki antykorupcyjnej i próbami uporządkowania ustawodawstwo i polepszenia sytuacji w sferze przestrzegania już istniejącego prawa.⁴⁹

W 8. Saeimie, skonsolidowane partie obrońców ludności rosyjsko-języcznej zdobyły jak dotychczas największą ilość mandatów 25 %. Jednak można sądzić, że to była granica pewnego rodzaju „szklanego sufitu”. Choć PCTVL, który po wyborach do 8. Saeimy przeszedł przez rozłam (część odeszła do Saskaņas centrs) nadal jest dobrze rozpoznawanym „znakiem towarowym” wśród rosyjskojęzycznych wyborców udało się im uzyskać jedynie 6 mandatów. W kampanii ten blok wyborczy za „lokomotywę”, wybrał Tatianę Ždanok liderkę grupy „Līdztiesība”, która będąc deputowaną do Europarlamentu sama nie kandydowała.

Są podejrzenia, że ta partia otrzymuje finansowanie od Rosji, ale nikomu nie udało się tego na razie udowodnić. Partia ta, nadal jak dotychczas posługuje się swoją „kielbasą wyborczą”, jak w latach 90-tych – obywatelstwo bez naturalizacji; status języka rosyjskiego ma być przyrównany do statusu łotewskiego. Jednak przy tempie procesu integracji jest to swojego rodzaju dryfowanie na topniejącym kawałku lodu. To, że mimo upływu czasu, działacze PCTVL nie wyczuwają państwa, w którego procesach demokratycznych biorą udział pokazują takie sytuacje jak ich propozycja do parlamentu o nie udzielaniu finansowania projektu budowy nowego gmachu Biblioteki Narodowej (projekt o dużym znaczeniu symbolicznym dla Łotyszy).

Lato przed wyborami do 9 Saeimy było stosunkowo ciche, powodem tego po części stało się nowe ustawodawstwo, które znacznie ogranicza ilość środków, jakie legalnie można wydać na kampanie wyborczą.

9. wyborach do 9 Saeimy miejsca w parlamencie zdobyło siedem partii. Rząd utworzyły te same siły co poprzednio. Nie były też wielkich debiutów, można stwierdzić, że łotewski system polityczny osiągnął pewien stopień stabilizacji i dojrzałości.

Lewica prorosyjska na Łotwie nadal pozostaje w opozycji. Centrum zgody (Saskaņas centrs) powstał jako unia czterech partii, która powstała w lipcu roku 2005. Jest to mieszanka złożona z umiarkowanych i wojujących komunistów, oraz młodych działaczy politycznych.

Partia Zgody Narodowej (Tautas Saskaņas partija), została założona w roku 1994 i pracowała w wszystkich Saeimach po odzyskaniu niepodległości lider tego ugrupowania Jānis Jurkāns wystąpił z partii po ostatnich wyborach samorządowych. W swoim programie TSP ma wpisany jako jeden z celów konsolidację wszystkich mieszkających na Łotwie, ale przeważnie zajmuje się obroną interesów „nieobywateli” i osób rosyjsko-języcznych. Tak

samo jak w przypadku PCTVL są podejrzenia, co do pochodzenia finansowania ugrupowania, ale do mediów nie dotarły żadne dowody, żeby było to pochodzenie rosyjskie. W parlamencie TSP czasami popierała pośrednio partie prawicowe nie biorąc udział w głosowaniu.

Socjalistyczna Partia Łotwy (Latvijas Sociālistiskā partija) została założona w roku 1994. Kiedy po sześcioletnim wyroku w roku 1999 za działania antypaństwowe z więzienia został zwolniony Alfrēds Rubiks został liderem tej partii. Ostatni sekretarz KP ŁSRR sam nie może kandydować, ale jego pomysły w życie wcielać obiecuje syn Rubiksa Artur (wyborach samorządowych obiecał znowu budować metro w Rydze). Nowe Centrum (Jaunais Centrs) już zdążyło uczestniczyć w skandalu kupowania głosów w Rēzekne i Jūrmala, ale nie podjął odpowiedzialności. Partia jest kierowana przez Sergeja Dolgopolova.

Przed wyborami do 9 Saeimy swoje siły połączyć postanowili LPP i LC razem z zjednoczeniem partii regionalnych. LPP i LC mają rozbieżności w interesach i poglądach, ale wspólny cel – dostanie się do parlamentu pomogło to przezwyciężyć. To się opłaciło – miejscami do parlamentu, razem mają LPP/LC 10 mandatów.. Wraz tym sojuszem do życia politycznego powróciło kilka działaczy, przez internautów nazywanych „fosyliami”, tak na przykład stanowisko szefa MSW zajmują I. Godmanis.

LPP została założona - w roku 2002 jako już drugi z projekt Ainarsa Šlesera. Tym razem Šlesers postawił na wartości rodzinne i chrześcijańskie, przed wyborami na 8 Saeim głównym hasłem Šlesera była walka z oligarchami, Šleseres sam jest „człowiekiem biznesu” mający duże wpływy w gospodarce, ale zabrakło mu czasu na zdobycie wykształcenia. Minister z jego partii został zdymisjonowany po tym jak bratał się Borysem Berezowskim. Do 9 Saeimy spis Zaļo un Zemnieku Savienība tworzy trzy partie - Partia Zielona (Zaļā partija), Związek Farmerów (Zemnieku savienība) oraz ugrupowanie stworzone przez burmistrza miasta Ventspils Aivarsa Lemberga partia regionalna Dla Łotwy i Ventspils (Latvijai un Ventspilij), która dotychczas działała tylko w swoim mieście. LZS jest jedną z najstarszych partii politycznych na Łotwie Związek Farmerów Łotwy (LZS) jest jedną z najstarszych łotewskich partii. Została on wznowiony w roku 1990, ale w ostatnim parlamencie już trudno zauważyć, że to partia chłopska, ponieważ wygasła już jej zdolność do zagrażania stabilności rządu w obronie istotnych dla chłopów kwestii. Zjednoczenie się z Zieloną Partią, przez analityków TI jest określane jako projekt biznesu, dla którego zostały przywołane nowe „twarze” jak Ingrīda Ūdre oraz były lider LC Vilis Krištopāns. Ta partia miała zbyt duże wydatki na reklamę oraz musiała zapłacić na rzecz skarbu państwa bezprawne środki finansowe w wysokości 150 000 łat. Deputowanym do Saeimy z tej frakcji jest nawet były przewodniczący Rady Ministrów ŁSRR V. E. Bressis, który sprawował tę funkcję od

października r. 1988 aż do r.1990 i później był deputowanym z partii kołchoźników Kaulsa. Tak samo jak LZS Zielona partia (ZP) ma długą historię, została założona tuż po odnowieniu niepodległości w roku 1990. Najgłośniejszą akcją protestacyjną prowadzoną przez „zielonych” Łotwy była przymocowanie się do terminala ropy w Butinge w roku 1996 kiedy Litwini podjęli realizację dywersyfikacji dostaw do rafinerii w Możejkach.⁵⁰

Na wybory do 9 Saeimy właściciel całego przedsięwzięcia Aivars Lembergs, mając duże kłopoty z dokuczającą mu prokuraturą zdecydował się na otwarte poparcie „zielonych chłopów” przyłączając z swoją partią regionalną „Latvijai un Ventspilij”. Sam Lembergs nie kandydował, ale był wymieniany przez partie jako ich kandydat na stanowisko. Choć Lembergs jest jedynie szefem samorządu miasta liczącego około 44 000 mieszkańców jest jedną z najciekawszych postaci w łotewskiej polityce. Ventspils jest największym portem Łotwy, przez który była eksportowana rosyjska ropa. Lembergs jest szefem samorządu miasta od roku 1988, miał wykształcenie ekonomiczne i doświadczenie w pracy w Komitecie Centralnym KP ŁSRR, gdzie zajmował się wewnętrznymi kontaktami gospodarczymi. Oficjalnie majątek burmistrza jest duży, ale nie tak duży, jak jego wpływy na politykę w latach 90 – tych. Na razie prokuratora nie udowodniła tego, o czym nie oficjalnie mówiono od lat – wszystkie zarejestrowane w rajach podatkowych firmy, właściciele „Ventspils Nafta”⁵¹, „Kālija Parks” i „Ventamonjaks” mają powiązania z zaradnym burmistrzem, który podobnie jak swojego czasu Wiktor Uspaskich w Kedajniach dużo energii poświęca na porządkowanie środowiska miejskiego.

Oceniając zmiany na łotewskiej scenie politycznej można powiedzieć, że sukcesy odniosły partie, które przynajmniej w swoich deklaracjach odeszły od głoszenia bezwzględnego neoliberalizmu w gospodarce. Oraz skupiają się nie tylko na sukces w stolicy, ale także rozwijają regionalne partyjne organizacje. Wybory do 9 Saeimy pokazały, że nastąpiła pewna stabilizacja na scenie politycznej – przed i po wyborami jest ten sam premier z tymi samymi partnerami koalicji. Obecny parlament zмага się z podpisywaniem umowy o granicę z Rosją (wyrzekając się Abrene i umowy pokojowej z roku 1920). Drugą istotną sprawą, jest to, że przed parlamentem stoją wybory prezydenta, ponieważ kończy się druga kadencja Vairy Vike – Freibergi.

Choć aż jest dosyć oczywiste, że w czasie transformacji najważniejsze decyzje nie zostały podjęte przez lokalne elity, odpowiedzi na niejasne pytanie poszukane są nadał niezbyt chętnie. Byłe kierownictwo KGB ŁSRR nawet nie zaprzecza temu, że miało istotny wpływ na

wydarzenia końca lat 80-tych. Ale nie chce nic uściślać, aby nie urazić zbyt wiele ludzi...⁵² Tak samo iluzji nie mają przedstawiciele opozycji niesterowanej, ale ich głosy rzadko docierają do przestrzeni medialnej.

Jako podsumowanie „pierestrojki” na Łotwie, pisarz, były dysydent, Knuts Skujinieks w roku 2000 z goryczą napisał: „Może my nie widzimy najważniejsze węzłów – widzimy barykady, Bałtycką drogę, ale zapominamy o sesjach Rady Najwyższej ZSRR (...) Jak niekiedy ironizuję, wszystko zostało rozwiązane przez estońskich ekonomistów, łotewskich prawników i litewskich komunistów.”⁵³ Jak na razie Łotysze wolą pozostać w stanie samookłamywania, mieć bohaterów, piękny legendy i wspomnienie z czasów „trzeciego przebudzenia”. Świadczy o tym to, że nawet po upływie więcej niż 15 lat powstaje bardzo mało publikacji naukowych poświęconych ostatniemu etapowi istnienia Radzieckiego Imperium oraz pierwszym latom odzyskanej niepodległości.

Jednak nie można powiedzieć, aby Łotwa nadal była rządzona przez ludzi starego reżymu. Warunki, kiedy nawet nie próbowano prowadzić dekomunizacji, zniekształciło proces kształtowania elit w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości. Jednak z upływem czasu u władzy jest coraz mniej ludzi, którzy mieli za sobą działalność w strukturach partii komunistycznej. Komuniści, którzy chcieli zostać właścicielami na Łotwie najpierw skonsolidowali się w bardzo silną formację – LC, ale potem przez wewnętrzne konflikty i presję zewnętrzną nowych sił politycznych zostali wypchnięty z głównego nurtu władzy. Nowa generacja elit politycznych ma już coraz mniej osób z opozycji, opozycji sterowanej lub nomenklatury. Łotewscy politycy to w dużej mierze młodzi ludzie. Premier Kalvītis ma 40 lat, w roku 1986 był studentem pierwszego roku na prowincji – w Akademii Rolnictwa w Jelgawie.⁵⁴ W parlamencie ludzie, którzy mają poniżej 40 lat stanowią 1/4.⁵⁵ Procesu oczyszczeniu elit politycznych sprzyjało także wstąpienie Łotwy do Unii Europejskiej (dostosowanie się do unijnego systemu prawnego, co stawia większe wymagania przejrzystości) i szczególnie do NATO, tuż przed wstąpieniem zostały prowadzone zmiany kadrowe wśród ludzi, którzy mieli dostęp do tajemnicy państwowej oraz pozbyto się pięciu ostatnich czekistów z Policji Bezpieczeństwa.⁵⁶

Wpływy Rosji są w pewnym sensie ograniczane przez same elity rosyjskie. Ścisła współpraca gospodarcza zamian za uległość w kwestiach mniejszości rosyjskojęzycznej nie dałaby większemu kręgu ludzi związanych z władzą polepszenia sytuacji materialnej. Jak to pokazują przykład białoruski, tuż za granicą łotewską, nie ma takiej lojalności i tak ścisłej współpracy, która mogłaby zagwarantować stabilną przychylność dużego sąsiada. Dlatego nawet ludzie, których celem politycznym w praktyce jest przepompowania środków

państwowych do kieszeni prywatnych, wola swoje interesy opierać na stabilniejszych, źródłach, jakimi są źródła Europejskie.

¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Path_dependence#History_and_the_social_sciences

² Bratkowski, Stefan Wielka Finlandia - mała Ameryka Europy // "Wprost", Nr 1153 (09 stycznia 2005)

³ Pabriks Atis, Purs Aldis Latvia The Challenge of Change Routledge London and New York 2001 – p. 32

⁴ Strods Heinrihs Resistance in Latvia The hidden and forbidden history of Latvia Riga 2005. – p. 290

⁵ Misunas Romuald J., Taagepera Rein The Baltic States Years of Dependence, 1940 – 1980, Berkeley Los Angeles University of Kalifornia Press 1983 – p. 123

⁶ Słownik biograficzny Europy Środkowo – Wschodniej XX wieku red. Roszkiewski W. i Kofman J. Instytut Studiów Politycznych PAN RYTM W-wa – 2004 – 98 s.

⁷ История Латвии XX век ред. И. Фелдманис Јумавя Рига – 2005 – 369 – 371 с.

⁸ Misunas J. Taagepera R. – 282 – 284 p.

⁹ Tamże. – 250 – 251 p.

¹⁰ Jānis Rožkalns Latvijas neatkarības kustība // <http://vip.latnet.lv/LPRA/lnkust.htm>

¹¹ Darski, Józef Współpraca bałtycka // http://www.darski.info/?darski=kraje&go=estonia_memo

¹² Marples, David R. Historia ZSRR od rewolucji do rozpadu Wrocław Zakład Narodowy im. Ossolińskich – 2006 – 281 – 284 s.

¹³ История Латвии – 396 с.

¹⁴ Metuzāls, Sandris Latvijas VDK // <http://vip.latnet.lv/LPRA/latvijasvdk.htm>

¹⁵ <http://www.gramata21.lv/vesture-index.html>

¹⁶ Bormane, Anita Helsinkieši: viņi bija sākumā // <http://vip.latnet.lv/lpra/helsinkieshi.htm>

¹⁷ Darski, J. Jesień narodów

¹⁸ Tamże.

¹⁹ <http://www.gramata21.lv/vesture-index.html>

²⁰ История Латвии – 400 с.

²¹ Freimanis, Janis // <http://www.gramata21.lv/vesture-index.htmlx>

²² Pabriks Atis, Purs Aldis – 56 lpp.

²³ История Латвии – 401 с

²⁴ Pabriks Atis, Purs Aldis – 56 lpp

²⁵ Lieven, Anatol The Baltic Revolution Estonia, Latvia, Lithuania and the Patch to Independence New Hawen – 1993 – 71 p.

²⁶ 1. Latvia is an independent democratic republic. 2. The sovereign power of the State of Latvia is vested in the people of Latvia. 3. The territory of the State of Latvia, within the borders established by international agreements, consists of Vidzeme, Latgale, Kurzeme and Zemgale.. 6. The Saeima shall be elected in general, equal and direct elections, and by secret ballot based on proportional representation.

²⁷ История Латвии – 403 - 404 с

²⁸ <http://www.iem.gov.lv/iem/2nd/?cat=898>

²⁹ История Латвии – 408 с.

³⁰ Lane, Thomas Lithuania: Stepping Westward London 2001 – 115 p.

³¹ Balode, Dace VDK ģenerāļa grāmata — bez devītā viņa //

<http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/article.php?id=440145>

³² История Латвии – 404 с.

³³ Staniszki, Jadwiga Postkomunizm – 116 -117 s.

³⁴ Lato Lapsa, Sandris Metuzāls, Kristīne Jančevska 12. sērija. Kad koki nozīmīgāki par mežu //

<http://www.apollo.lv/portal/life/2135/articles/91557/0>

³⁵ Strautiņš, Peters Jokainais vērtspapīrs // 15 gadi atjaunotā Latvija laikraksta Diena pirmajā lappusē – 25 lpp

³⁶ Strautiņš, Pēteris Šoks pirms terapijas // 15 gadi atjaunotā Latvija laikraksta Diena pirmajā lappusē – 23 lpp

³⁷ Pabriks A., Purs, A. – 68 p.

³⁸ Lato Lapsa, Sandris Metuzāls, Kristīne Jančevska 14. sērija. Aizvien jauni nācijas glābēji //

<http://www.apollo.lv/portal/life/2135/articles/92187/0>

³⁹ Upleja Santa Liberalais celmlauzis // 15 gadi atjaunotā Latvija laikraksta Diena pirmajā lappusē – 33 lpp

⁴⁰ Lato Lapsa, Sandris Metuzāls, Kristīne Jančevska 12. sērija. Viedo vārdu teicēji //

<http://www.apollo.lv/portal/life/2135/articles/91658/0j>

⁴¹ Mednis I. Politiskās partijas "Latvijas ceļš" izveidošanās un darbība 20. gs 90. gados //

<http://www.historia.lv/publikacijas/konf/daugp/012/1dala/mednis.htm>

⁴² Kārklīņa, Rasma Korupcija postkomunisma valstīs Rīga 2006 – 24 lpp.

⁴³ Tihonovs Juris Saeima Ne padome//15 gadi atjaunotā Latvija laikraksta Diena pirmajās lappusēs – 29 lpp.

⁴⁴ Benfelde, Salija Jānis Jurkāns: Viņi atņēma man baznīcu//

<http://www.tvnet.lv/zinas/intervijas/article.php?id=339581>

⁴⁵ Metuzāls, Sandris Latvijas VDK// <http://vip.latnet.lv/LPRA/latvijasvdk.htm>

⁴⁶ <http://www.balsogudri.lv/parties/?id=54>

⁴⁷ Metuzāls, Sandris Latvijas VDK// <http://vip.latnet.lv/LPRA/latvijasvdk.htm>

⁴⁸ <http://www.balsogudri.lv/scandals/?id=69>

⁴⁹ <http://www.balsogudri.lv/parties/?id=58>

⁵⁰ <http://www.balsogudri.lv/parties/?id=28>

⁵¹ Galzons Edgars Kam pieder Ventspils?// gadi atjaunotā Latvija laikraksta Diena pirmajās lappusēs – 29 lpp

⁵² Metuzāls, Sandris Latvijas VDK// <http://vip.latnet.lv/LPRA/latvijasvdk.htm>

⁵³ <http://www.gramata21.lv/vesture-index.html>

⁵⁴ <http://www.mk.gov.lv/lv/mp/>

⁵⁵ <http://www.saeima.lv/deputati/1statistika.html>

⁵⁶ <http://vip.latnet.lv/LPRA/exchekisti.htm>

LTF - Personalia

Założyć Front Ludowy zaproponował Viktors Avotiņš 30 maja r.1988., pod tym wezwaniu podpisy złożyło 16 osób (Viktors Avotiņš, Jānis Baltvilks, Uldis Bērziņš, Sarmīte Ēlerte, Guntars Godiņš, Rolands Kalniņš, Rudīte Kalpiņa, Aleksandrs Kiršteins, Dzintra Krievāne, Andrejs Linkevičs, Aleksandrs Maļcevs, Inese Paklone, Jānis Rukšāns, Artūrs Snips, Valdis Šteins, Egīls Zirnis). Wezwanie zostało rozpowszechnione wśród delegatów plenum kongresu twórczej inteligencji, tego samego, gdzie swoje demaskatorskie przemówienie wygłosił Mavriks Vulfsons.

LTF przewodniczący

Dainis Īvāns

Zarząd (valde)

Eduards Berklavs

Ilmārs Bišers

Ints Cālītis

Andrejs Cīrulis

Vladlens Dozorcevs

Jānis Freimanis

Sandra Kalniete

Arnolds Klotiņš

Marina Kosteņeckā

Pēteris Laķis

Jānis Lucāns

Jānis Peters

Austris Puplovskis

Juris Rubenis

Jānis Rukšāns

Jānis Škapars

Valdis Šteins

Mavriks Vulfsons

Rada (dome)

Juris Aizezers

Juris Andersons
Nikolajs Avens
Viktors Avotiņš
Ulvis Ābiķis
Rihards Āboliņš
Andris Baldunčiks
Mārtiņš Bariss
Jānis Beļickis
Eduards Berklavs
Žanis Bezmers
Ilmārs Bišers
Jānis Blūms
Juris Bojārs
Elza Bokums
Ints Cālītis
Andris Ceļmalnieks
Andrejs Cīrulis
Velta Čebotarenoka
Henrihs Danusevičs
Alvis Didriksons
Jānis Dinevičs
Juris Dobelis
Roalds Dobrovenskis
Vladlens Dozorcevs
Jānis Freimanis
Lidija Glazkova
Aigars Godiņš
Ansis Graudiņš
Jānis Graudonis
Ervids Grinovskis
Arvis Grods
Andris Grūtups
Jānis Gulbis
Edvīns Inkēns
Omārs Jansons
Sergejs Jegorjonoks
Sandra Kalniete
Ojārs Kannenieks
Alberts Kauls
Rihards Kārklis
Arnolds Klotiņš
Jānis Kļaviņš
Imants Koliņš
Vladimirs Kononovs
Marina Kosteņecka
Jānis Krampis
Edmunds Krastiņš
Ilgars Krauze
Vilis Krūmiņš

Dina Kuple
Aldis Ķiploks
Anna Labanovska
Pēteris Laķis
Romans Laurinovičs
Ilmārs Lazovskis
Visvaldis Lācis
Kārlis Liepiņš
Jānis Lucāns
Māris Lukaižis
Ivars Mačuļskis
Edgars Meļkisis
Edgars Mukāns
Elmārs Nātra
Andris Ozols
Egons Ozols
Ventrs Pāns
Jānis Peters
Gunārs Peinbergs
Artūrs Priedītis
Austris Puplovskis
Antons Rancāns
Stepans Rāzna
Pēteris Romanovskis
Juris Rubenis
Jānis Rukšāns
Vilis Seleckis
Ilgvars Semanis
Uldis Siliņš
Lita Skrajāne
Džemma Skulme
Dailis Sniedze
Dainis Stalts
Vladimirs Stešenko
Jānis Škapars
Edvīns Šnipkis
Valdis Šteins
Juris Šulcs
Andrsi Teikmanis
Vilnis Turjāns
Ramona Umblija
Nikolajs Vorkuta
Juris Vidiņš
Guntis Vilcāns
Ilmārs Vītols
Mavriks Vulfsons
Valdis Zatlers
Irina Zeibarte
Jānis Žugovs

Komisja rewizji:

Egīls Blūms

Egons Bušs

Jānis Dripe

Antons Grebža

Ēvalds Ikaunieks

Māris Jansons

Agris Jaunpļaviņš

Jānis Kalnačs

Mudīte Kalniņa

Imants Kulinskis

Gunārs Lapsiņš

Alpe Lūks

Armands Melnalksnis

Osvalds Salmanis

Pēteris Šimsons

Aigars Štāls

Ilmārs Vēbers

Według: Latvijas Tautas fronte. Gads pirmais. 1989.

http://www.apollo.lv/portal/life/2135/articles/92011?comm_page=1

REZULTATY WYBORÓW PARLAMENTARNYCH NA ŁOTWIE

Łotewski parlament Saeima składa się ze stu członków, wybieranych z list partyjnych w głosowaniu powszechnym, w wyborach proporcjonalnych. W wyborach obowiązuje pięcioprocentowy próg zaporowy w skali kraju dla poszczególnych partii politycznych. Kadencja Saeimy trwa cztery lata. Przed wyborami do 7 Saeimy wprowadzono poprawki do Konstytucji, zgodnie, z którymi następna Saeima miała być wybierana na kadencję czteroletnią, a nie jak dotąd na trzyletnią. Wybory miały odbywać się ponadto tylko jednego dnia.

5. Saeima. 1993 – 1995.

03.08.93 – 19.09.94 Koalicja :LC + LZS + LZP Premier: Valdis Birkavs

19.09.94 – 21.12.95 Koalicja :LC + TPA + LZP Premier: Māris Gailis

Nazwa	Liderzy	Geneza	Md.
1. Latvijas ceļš	Valdis Bērziņš /Anatolijs Gorbunovs	LTF;KP	36
2. Latvijas Nacionālā Neatkarības Kustība	Aleksandrs Kiršteins	LTF;Kongres Obywateli	15

3.	Saskaņa Latvijai – Atdzimšana Tautsaimniecībai TPA	Edvīns Kide	KP	13
4.	Latvijas Zemnieku Savienība	Andris Rozentāls/Guntis Ulmanis	Hist.	12
5.	Līdztiesība	Filips Stroganovs	KP;Interfront	7
6.	Tēvzemei un Brīvībai	Māris Grīnblats	Kongres	6
7.	Latvijas kristīgo demokrātu savienība	Aida Prēdele	Hist.	6
8.	Demokrātiskā centra savienība	Alfreds Čepānis	KP; LTF	5

6. Saeima 1995 – 1998

22.12.95 – 13.02.97 Koalicija :DSP +LNNK+ LC + TB + LZP +LVP Premier: Andris Šķēle

13.02.97 - 07.08.97 Koalicija :DSP +LNNK+ LC + TB + LZP Premier Andris Šķēle

07.08.97 – 26.11.98 Koalicija :DSP + TB /LNNK+ LC + LZP + KTP Premier Guntars Krasts

1.	Demokrātiskā partija Saimnieks	Ziedonis Čeveris	KP;LTF	18
2.	"Latvijas ceļš"	Andris Bērziņš	KP;LTF	17
3.	Tautas kustība Latvijai (Zīgerista partija)	Odisejs Kostanda,Joahims Zīgerists	LNNK	16
4.	Apvienība "Tēvzemei un Brīvībai"	Guntars Krasts	Kongres	14
5.	Latvijas Vienības partija	Roberts Dīlba	KP	8
6.	Latvijas Zemnieku savienības, Latvijas Kristīgo demokrātu savienības un Latgalē Latgales Demokrātiskās partijas apvienotais saraksts	Ilga Kreituse, Indulis Emsis	Hist.;LTF	8
7.	Latvijas Nacionāli konservatīvā partija - LNNK Latvijas Zaļā partija	Aigars Jirgens	LTF;Kongres	8
8.	Tautas saskaņas partija	Jānis Jurkāns	LTF; KP	6
9.	Latvijas Sociālistiskā partija	Oļegs Deņisovs	KP	5

7.Saeima 1998 – 2002

26.11.98 – 05.07.1999 Koalicija TB /LNNK+ LC + JP + LSDSP Premier Vilis Krištopans

05.07.1999 – 05.05.00 Koalicija TB /LNNK+ LC + TP Premier Andris Šķēle

05.05.00 – 07.11.02. Koalicija TB /LNNK+ LC + TP Premier Andris Bērziņš

1	Tautas partija	Andris Šķēle	nowa	24
2	Savienība "Latvijas ceļš"	Andris Bērziņš	KP:LTF	21
3	Apvienība "Tēvzemei un Brīvībai"/LNNK	Guntars Krasts	LTF;Kongres	17
4	Tautas saskaņas partija	Jānis Jurkāns	LTF;KP	16
5	Latvijas Sociāldemokrātu apvienība	Juris Bojārs/Egīls Baldzēns	LTF;KP	14
6	Jaunā partija	Ainars Šlesers	nowa-populiēci	8

8. Saeima 2002 – 2006

07.11.02. – 09.03.04 Koalicija JL +TB /LNNK+ LZS +LZP + LPP Premier Einars Repše

09.03.04 – 02.12.04. Koalicija TP+ JL + LZS +LZP + LPP Premier Indulis Emsis
 02.12.04. – dzis Koalicija TP+ JL + LZS +LZP + LPP Premier Aigars Kalvītis

1	"Jaunais laiks"	Einars Repše	nowa – narodowy konserwatyści	26
2	Politisko organizāciju apvienība "Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā"	Jānis Jurkāns	KP; Intrefront;LTF	25
3	Tautas partija	Atis Slakteris	nowa	20
4	"Latvijas Pirmā Partija"	Ainars Šlesers	nowa	12
5	Zaļo un Zemnieku savienība"	Indulis Emsis	VAK, LTF	10
6.	Apvienība "Tēvzemei un Brīvībai"/LNNK	Roberts Zīle	LTF;Kongres	7

9. Saeima 2006 –

od 02.12.04 Koalicija TP+ LZS +LZP + LPP Premier Aigars Kalvītis

1.	Tautas partija	Aigars Kalvītis	nowa	23
2.	Zaļo un Zemnieku savienība"	Indulis Emsis	VAK, LTF	18
3.	Jaunais laiks	Einars Repše	nowa	18
4.	"Saskaņas Centrs"	Nils Ušakovs/ Alfrēds Rubiks	KP; Intrefront;LTF	17
5.	Latvijas Pirmās partijas un partijas "Latvijas Ceļš" vēlēšanu apvienība	Ainars Šlesers/Ivars Godmanis	nowa;KP;LTF	10
6.	Apvienība "Tēvzemei un Brīvībai"/LNNK	Roberts Zīle	LTF;Kongres	8
7.	Politisko organizāciju apvienība "Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā"	Jakovs Pilers/Tatjana Ždanoka	KP; Intrefront;LTF	6